

zwaar te tillen aan de motie en liet slechts weten het niet met de inhoud eens te zijn. Zijn partijgenoot H. Vredeling nam de zaak minder luchtig op en waarschuwde dat zijn fractie aanneming van deze motie zeer ernstig zou nemen. De dreiging had succes: alleen de liberalen, de communisten, de SGP, Van Meel en vier CHU'ers steunden de motie die met 99 tegen 22 stemmen werd verworpen. Dat de in deze kabinetsperiode bijna oppositioneel opererende antirevolutionairen zwichtten, medeondertekenaar Biesheuvel inclusief, was opmerkelijk. KVP'er J.H.W. van Koeverden had meer succes met een motie waarin hij voorstelde de eigenaarslasten door te berekenen in de kostprijzen. Hoewel Vondeling de motie ernstig ontraadde, nam de Kamer haar aan met de stemmen van de sociaal-democraten tegen.⁸⁴

Een maand later, op 15 april 1958, kwam de nieuwbakken minister alweer onder vuur te liggen, deze keer over zijn voornemen tot een reorganisatie op zijn ministerie. Vondeling wilde de afdeling Grond- en pachtzaken opheffen en de desbetreffende aangelegenheden onderbrengen bij de afdeling Voedselvoorziening en bij de Cultuurtechnische dienst. Dit plan wekte bij de niet-socialistische meerderheid wantrouwen. Zij vreesde dat het grond- en pacht prijsbeleid ondergeschikt zou worden gemaakt aan de garantieprijs- en de structuurpolitiek, twee socialistische stokpaardjes. Daarnaast verweet men de minister een te starre houding en onvoldoende overleg met de Kamercommissie. Hierna volgden enkele debatten, zoals die over het visserijbeleid en een begrotingsbehandeling in de Eerste Kamer, die zonder al te veel problemen verliepen. De laatste maanden van zijn bewind was het evenwel weer raak. Met name het debat over een wijziging van de Wet vervreemding landbouwgronden bracht de gemoederen volop in beroering. Tot woede van de PvdA-fractievoorzitter in de Tweede Kamer hield Vondeling het onaantvaardbaar op zak bij een amendement van de ARP.⁸⁵ Ook deze kwestie wordt in hoofdstuk VIII besproken.

Ondanks kleine 'succesjes' kan worden gesteld dat Vondeling zich gedurende zijn (kortstondige) ministerschap bijna onafgebroken van conflict naar conflict sleepte. Voor een deel zal dit hebben gelegen aan de wat eigenzinnige manier van opereren van de minister. Ook de verslechtering van de situatie in de landbouw droeg hieraan bij. En ten slotte was de opgelopen spanning tussen de coalitiegenoten in 1958, het laatste jaar van de rooms-rode coalitie, hieraan mede debet. Mansholt had juist op tijd zijn biezen gepakt, maar hij zou misschien toch meer dan Vondeling bereid en in staat zijn geweest tot het sluiten van compromissen.

Minister Witte van Volkshuisvesting houdt overwicht op de Kamer

De minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid (de nieuwe naam voor Wederopbouw en Volkshuisvesting), Witte, werd als bewindsman onder het kabinet-Drees III gekarakteriseerd als een krachtig bestuurder.⁸⁶ Hij had het volkshuisvestingsbeleid in dat kabinet met veel voortvarendheid vormgegeven en wilde dit voortzetten onder Drees IV. Potentieel struikelblok hierbij vormde de noodzakelijke huurwetwijziging. In hoofdstuk VIII wordt nader ingegaan op deze kwestie. Witte gaf de Kamer in de regel op deskundige wijze en met overwicht antwoord op de vele vragen. De debatten hadden meer het karakter van informatie-uitwisseling; politiek spannend werd het alleen bij de behandeling van de Huurwetwijziging en van het grootboek woningverbetering.

Hét probleem voor alle naoorlogse ministers van Volkshuisvesting was de woningnood. De instrumenten die Witte meenam uit de vorige kabinetsperiode om deze kwestie op te lossen, waren: een strak gepland bouwprogramma; een contingenteringssysteem dat spreiding van het bouwvolume over de provincies moest garanderen en een rijksgoedkeuringssysteem dat zorgde voor verspreiding van de woningbouw door het jaar heen. In februari 1956 was een wijziging ingevoerd in het contingenteringssysteem waarbij niet de behoefte maar de aanwezige bouwcapaciteit in de regio maatgevend was. Verder had Witte om de bouwtijd te verkorten in de vorige kabinetsperiode de bouw met geprefabriceerde elementen gestimuleerd en het Besluit Uniforme Bouwvoorschriften afgekondigd, waarin de randvoorwaarden voor gemeentelijke bouwverordeningen waren vastgelegd. Een ander belangrijk discussiepunt in Drees III, maar ook in Drees IV, vormde de keuze tussen overheidsbouw (woningwetwoningen) en particuliere bouw. De sociaal-democraten en communisten toonden zich voorstanders van de eerste, de confessionelen en liberalen van de laatste. Witte wilde beide stimuleren. Het uitgangspunt moest volgens hem wél zijn dat woningbouw primair een zaak was voor de particulier. De overheid moest bijspringen bij de bouw van goedkope woningwetwoningen voor arbeiders. Andere *issues* die in beide kabinetsperiodes speelden, waren de grootte en de kwaliteit van de woningen, het bevorderen van eigenwoningbezit, het wegwerken van de achterstand in de krotopruijing en het tegengaan van leegstand door te hoge huren.⁸⁷

In de troonrede van 1957 werd benadrukt dat maatregelen noodzakelijk waren om de bestedingen aan consumptie, investeringen en overheidsuitgaven te beperken. Het volkshuisvestingsbeleid dat in 1951-1952 nog betrokken was geweest bij de bezuinigingsmaatregelen ten tijde van de Koreacrisis, bleef nu buiten schot. In 1958 signaleerde de regering dat de woningproductie weliswaar hoog was, maar dat door de oververhitting van de economie tijdelijk minder huizen in aanbouw waren genomen. De toekomst zag er rooskleurig uit, want door overheidsmaatregelen zou het financiële en economische evenwicht worden hersteld en zou er weer een gunstig bouw klimaat worden geschapen.⁸⁸

De Kamer bekeek dit optimisme met argusogen. Er werden veel minder huizen gebouwd dan er waren gepland. J. Bommer (PvdA) klaagde tijdens het begrotingsdebat in december 1956: 'De trage wijze waarop het woningtekort wordt ingelopen is het grootste probleem.' Door een aantal factoren liep de woningnood zelfs weer langzaam op: het sterftecijfer ging omlaag, het aantal huwelijken steeg en de emigratie nam af, er was sprake van 'gezinsverduunning' (het aantal huishoudens van twee tot drie personen was sinds 1930 toegenomen) en krotten werden op kleine schaal opgeruimd. Volgens Bommer lag de oorzaak van de vertraging van de woningbouw bij de industriesector die te veel arbeid en kapitaal opslokte. De ondernemers klaagden zelf ook over te weinig woningen voor hun arbeiders. Witte benadrukte dat het bouwprogramma niet te veel als uitgangspunt moest worden genomen: het was immers voor een groot deel een prognose en hij gaf toe dat de schatting onjuist was geweest. Bovendien kwam Nederland er in vergelijking met andere landen volgens Witte helemaal nog niet zo slecht van af.⁸⁹

Verschillende Kamerleden deden suggesties voor het verminderen van de woningnood. Bommer zag de oplossing in het beperken van de bouw in de industrie- en ver-

keerssector overeenkomstig het SER-advies van november 1956. Andriessen (KVP) en Beernink (CHU) meenden dat de bouw van het aantal huizen zou kunnen worden bevorderd door het daadwerkelijk uitvoeren van de nieuwe regeling Uniforme Bouwvoorschriften. Bommer en J. van Eibergen (ARP) vreesden daarentegen dat de nieuwe regeling juist zou leiden tot bouwtijdverlenging. Witte antwoordde dat de voorschriften in feite de minimumeisen waren waaraan een redelijke woning moest voldoen. Wanneer men daarvan afweek, kwam er een woning tot stand van een kwaliteit die voor hem onacceptabel was om te subsidiëren.⁹⁰

De kern van het probleem bij het opvoeren van de bouwproductie was echter van financiële aard. Voor de gemeenten was het in een situatie van overbesteding moeilijk om kapitaal aan te trekken voor woningwetningen. De rijksoverheid moest bijspringen en schiep de mogelijkheid leningen aan te gaan. De Kamer keek kritisch naar de door Witte aangereikte oplossingen. Volgens Bommer moest kapitaalvoorziening via beleggers worden geregeld. Indien de bouwprijzen nog verder zouden stijgen en het Rijk dit niet kon tegengaan, zou extra subsidiëring van de nieuwbouw noodzakelijk zijn. De lonen waren sinds 1953 met 18% gestegen, de prijzen van bouwmaterialen tussen de 15 en 20% en de rente met 12%. Bommer drong er bij de minister op aan om een regeling te treffen waarbij institutionele beleggers als regel verplicht werden een bedrag voor woningbouw ter beschikking te stellen tegen niet te hoge rente. Dit voorstel wenste de minister niet over te nemen. Van Eibergen herinnerde Witte nog aan de maatstaf waarop de woningcapaciteit was gebaseerd. In hoeverre gold nog de afspraak van 1956 dat de 'bouwcapaciteit (aangeeft) wat er gebouwd kan worden'? Volgens Witte was het beleid veranderd: 'Niet meer de mankracht maar het geld' was de bepalende factor.⁹¹

Verkeer en Waterstaat

De antirevolutionair Algera beleefde in deze kabinetsperiode zijn tweede termijn als minister van Verkeer en Waterstaat. Voor hij in het kabinet-Drees III aantrad was hij de ARP-fractiespecialist op hetzelfde terrein. Zijn grote dossierkennis werd allereerst geroemd. Waar hij in zijn eerste ministersperiode overwegend lof oogstte, ontving Algera in de tweede ook forse kritiek, vooral van de kant van coalitiepartner PvdA. Woordvoerder S.A. Posthumus verweet de minister verschillende malen een gebrek aan besluitkracht, zelfs 'eindeloze aarzelingen'. De bewindsman was meer een 'administrateur' dan een 'vormgever van een daadkrachtig beleid'. Algera pareerde deze kritiek door te wijzen op de verschillende ideologieën: antirevolutionairen hadden nu eenmaal minder op met overheidsingrijpen dan sociaal-democraten. Daarnaast diende veel beleid te worden voorbereid in commissies, hetgeen weliswaar de snelheid niet ten goede kwam, maar het draagvlak wel.⁹²

Maar er was meer kritiek. De Kamer wilde dat er in het algemeen voortvarender werd gewerkt. Met name de aanleg en de verbetering van wegen, die volgens vrijwel alle woordvoerders toch al een achterstand hadden opgelopen, dienden met spoed te worden geïntensiveerd. Algera beriep zich op de bestedingsbeperking, waaraan uiteraard ook zijn departement moest bijdragen. Concrete toezeggingen deed hij niet.⁹³

De teneur van de discussies op het terrein van Verkeer en Waterstaat was grotendeels dezelfde als in de periode van het voorgaande kabinet. Algera omschreef de pro-